

David Píta: *Prvky unitarismu v myšlení Tomáše Garrigua Masaryka*. Fakulta humanitních studií UK, Praha 2011, 52 s.

Tématem předložené bakalářské práce je analýza unitářských zdrojů a témat v náboženském myšlení T. G. Masaryka, k čemuž z historického hlediska vybízí jak unitarianismus Charlotty Garrigue, komplikovanost Masarykova vztahu k etablovaným církvím, tak jeho explicitní zájem o různé formy tzv. svobodného křesťanství, patrný zejména v *Amerických přednáškách*. Potíž je ovšem v tom, že autor k tématu přistoupil výlučně z filosofických pozic: provedl srovnání některých názorů T. G. Masaryka, nakolik se projevovaly v jeho vlastních dílech a v knižních rozhovorech s ním, s jakýmsi „základem unitarianismu“, který extrahoval z meziválečných českojazyčných publikací (srov. s. 5, 15). S výjimkou toho, že tato díla teprve následovala po většině analyzovaného korpusu masarykovského a byla psána v situaci jeho bezprecedentního vlivu na náboženské myšlení českých intelektuálů (unitáře, již se k němu explicitně hlásili, samozřejmě nevyjímaje), takže nelze ve všech případech určit směr případných vzájemných ovlivnění, jde o smysluplný postup, který by však měl být jen základem pro další, více historicky orientované zkoumání. Postižení Masarykova myšlení a jeho zdrojů nelze považovat za úplné bez přihlídnutí k archivním materiálům, korespondenci a dalším pramenům, v daném případě by bylo třeba zpracovat také pozůstalost N. F. Čapka, příp. i další materiály v archivu Náboženské společnosti čs. unitářů. Nedošlo-li k tomu, práce zákonitě zůstává pouze „na půli cesty“, k čemuž se druží také autorova nedostatečná znalost existující sekundární literatury o Masarykově religiozitě.

Při pokusu o přiblížení Masarykova náboženského myšlení autor vychází z korpusu šesti jeho spisů (vč. dvou rozhovorů), který velmi dobře ilustruje jeho období „pascalovské“ a „volnověrecké“ – použiji-li terminologii Jiřího Bednáře –, avšak namnoze pomíjí období „státnické“ (s. 6-7). Jeho myšlenkový význam byl sice menší, *Světovou revoluci* však přesto po mém soudu pominout nelze, stejně jako by na druhou stranu neměly být přeceňovány Čapkovy *Hovory*, na jejichž redakci se nemalou měrou podílela Alice Masaryková – typicky v případě prezentace Masarykova vztahu k jeho zesnulé manželce, nebo stran jeho náboženských postojů. Tomuto a dalším nedostatkům by přitom zabránilo, kdyby se autor seznámil s relativně bohatou literaturou o Masarykových náboženských názorech a jejich vývoji, neboť přebírání informací z archivně sice podloženého, avšak v lecčems nedostatečně hlubokého životopisu Polákova je rozhodně nedostatečné. V použité literatuře postrádám především již zmíněnou studii J. Bednáře, dále L. Nového (souborně ve *Filozof T. G. Masaryk*), Svobodův a Gabrielův sborník *Náboženství v českém myšlení* a z nejnovější literatury díla M. C. Putny (*ČKL II., Spiritualita V. Havla*) i autora tohoto posudku (*Ne/náboženské naděje intelektuálů*). Bez těchto zdrojů autorovi naneštěstí chybí dostatečná znalost celku a vývoje Masarykových náboženských názorů i jejich sociokulturního a posléze také politického kontextu; k jeho vztahu k unitářství se přitom zcela zásadně – byť pro někoho sporným způsobem – aktuálně vyjádřil Putna. Je škoda, že tyto nedostatky podstatně devalvují hodnotu autorových poznatků, precizně zpracovaných z Masarykových děl zejm. v kpt. 4.3-4.8.

Podobně je tomu v případě unitářství, které je představeno na základě obecné religionistické literatury a sebe prezentací českých meziválečných stoupců tohoto náboženského směru (kpt. 3.1-3.4) – potíž je v tom, že při jeho myšlenkové i organizační variabilitě jde o dost nedostatečný postup. Neodvážil bych se kupř. tematizovat přímou návaznost moderního unitarianismu na antitrinitářství 16. stol. (s. 8n.), ačkoli ji takto prezentuje i Eliadova *Encyclopedia of Religion* (a samozřejmě sami unitáři), na druhou stranu není ani příliš náležité hovořit o „antitrinitářských herezích“ (s. 14). Také výklad o vzniku českého unitářství je příliš zjednodušený (s. 15), což snižuje hodnotu následujícího rozboru hlavních unitářských tezí. I zde je ovšem nedostatkem, že namnoze jde o představy společné všem „svobodným křesťanům“ (a liberálně věřícím intelektuálům nezávisle na jejich církevní příslušnosti), aniž by je bylo možné označit za specificky unitářské. Autor dospěl k přesvědčení, že „nejzřetelněji ... Masaryk stojí na unitaristických pozicích při zdůrazňování Ježíšova lidství“ (s. 36), to však na sklonku 19. a v první polovině 20. století bylo přesvědčení podstné části intelektuálů, zdaleka nejen unitářů (obdobně argumentace na s. 44-45, 47).

Z kontextuální neznalosti pramení také drobné chyby a opominutí, např.: na lodi Mayflower nepluli „otcové zakladatelé“ (s. 24), nýbrž „otcové poutníci“; v práci chybí specifikace, k jaké „evangelické“ církvi Masaryk v roce 1880 konvertoval (ad s. 29); žádná „Česká církev československá“ (s. 35) nikdy neexistovala a srovnávat názory T. G. Masaryka z období před první světovou válkou s meziválečnou Církví československou je poněkud problematické. Naopak se závěrem, že (1.) některé Masarykovy náboženské názory konvenují s unitářskými, a (2.) nešlo o přímý vliv Ch. Garrigue ani jiných unitářů, lze vyslovit souhlas. Je jenom škoda, že k dosažení a prohloubení tohoto poznání autor nevyužil metodicky promyšlenější nástroje, protože jeho způsob analýzy je jednak příliš obecný a z historického hlediska nedostatečně průkazný. Obojí naneštěstí zásadním způsobem snižuje vědeckou hodnotu posuzované práce.

Metodologické nedostatky a omezená pramenná základna předložené bakalářské práce vedou i přes ocenění důkladného popisu autorem vybraných zdrojů a kvalitního formálního zpracování (vč. promyšlené struktury prezentace) k návrhu hodnocení **velmi dobře**.

V Praze 9. března 2011

Doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.